

Bajkoviti pomagači u pripovijedanju suvremene hrvatske bajke

Kovačević, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:664657>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)**

PREDMET: Metodika hrvatskog jezika i književnosti

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime: Petra Kovačević

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Bajkoviti pomagači u pripovijedanju
suvremene hrvatske bajke

MENTOR: doc. dr. sc. Vladimira Velički

Suradnica pri izradi završnoga rada: Božica Vuić, prof.

Zagreb, prosinca 2016.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	3
<i>Summary</i>	4
UVOD.....	5
2. BAJKA.....	6
2.1. Što je bajka?.....	6
2.2. Povijest bajke.....	8
2.3. Podjela bajki.....	10
2.4. Bitne odrednice bajki.....	11
3. HRVATSKA BAJKA.....	12
3.1. Suvremena hrvatska bajka.....	13
4. PRIPOVIJEDANJE BAJKE.....	14
4.1. Priповijedanje danas i zašto pripovijedati.....	14
4.2. Pripovjedač.....	18
4.3. Odabir bajke.....	20
5. BAJKOVITI POMAGAČI.....	21
5.1. Boje.....	22
5.2. Zvukovi.....	22
5.3. Mirisi.....	23
4. Okusi.....	24
6. PRAKTIČNI DIO - Pričanje bajke Tri lisice i šumski car Anđelke Martić...24	
6.1. Uvodni dio aktivnosti.....	25
6.2. Središnji dio aktivnosti.....	26
6.3. Završni dio aktivnosti.....	27
6.3.1. Kako su djeca prepričala bajku.....	29
6.4. Aktivnosti po centrima.....	33
7. ZAKLJUČAK.....	37
Literatura.....	39
Popis priloga.....	40
Kratka biografska bilješka.....	41

SAŽETAK

U radu se govori o utjecaju bajkovitih pomagača na recepciju suvremene hrvatske bajke kod djece rane i predškolske dobi. Ponajprije objašnjava se podrijetlo i značenje pojma *bajka*, prikazane su definicije bajke, njezin višestoljetni povijesni razvoj i podjela. Objašnjavaju se njezine bitne odrednice i prikazuju razlike između narodne, umjetničke i suvremene bajke. Sažeto je prikazan razvoj hrvatske bajke, a navode se i njezini prvi autori te stanje u suvremenoj hrvatskoj bajci s najznačajnijim piscima bajki. U radu se odgovara i na pitanje zašto je potrebno djeci čitati bajke te zašto je danas čitanje djeci važnije nego u ranijim razdobljima. Utvrđuju se pozitivne strane pripovijedanja i vrijednosti koje djeca slušanjem bajki stječu. Dotiče se i važnosti pripovjedača u pripovijedanju te navode kvalitete koje bi pripovjedač trebao imati, razvijati i njegovati kako bi mogao birati i prepoznati odgovarajuću bajku. Posebna pozornost posvećena je uporabi pripovjedačkih sredstava - bajkovitih pomagača - radi sadržajnijega i sugestivnijega pripovijedanja djeci. Obradeni su mirisi, boje, zvukovi i okusi, koji se potom istražuju u metodičkoj praksi. Prikazana je korisnost uporabe navedenih bajkovitih pomagača u pripovijedanju bajke „Tri lisice i šumski car“ hrvatske dječje književnice Anđelke Martić. Nakon što su odslušala bajku, djeca su, uz potporu *bajkovitih pomagača*, bajku samostalno prepričavala te crtanjem upečatljivih prizora iz bajke zorno ukazala na njihov utjecaj na dječji doživljaj i razumijevanje navedene bajke.

Ključne riječi: bajka, suvremena bajka, bajkoviti pomagači, okus, miris, boja, zvuk, pripovijedanje

Summary

This article deals with the influence fairytale helpers (tools) in narration have on the reception of contemporary Croatia tales among young children and preschoolers. The article first describes the origins and meaning of *fairytale* providing definitions for fairytales and their development throughout the centuries. The article explains the crucial determinants and presents the difference between folk, artistic and contemporary tales. The article further presents a concise overview of the development of Croatian tales and notes some of the earliest authors and the current situation with contemporary Croatian tales and some of the most significant authors of this genre. The article also deals with the reason why it is necessary to read fairytales to children and why reading to children today is more important than in previous eras. It defines the positive side of narrating and the values that children gain while listening to fairytales. The article also touches on the importance of the narrator while telling the story listing the qualities a narrator should have, develop and nurture and how to choose and recognize an appropriate story. Special focus is dedicated to the use of narrating tools – fairytale helpers – to assist with providing a substantial and suggestive narrative to children. The article refers to smell, color, sound and taste which are then researched through methodological practice. It presents the usefulness of using the said tools in narrating tales like the, "The Three Foxes and Forest Ruler" by Andjela Martić. Once children listened to the fairytale, with the help of *fairytale helpers*, they were able to retell the story on their own and illustrated memorable scenes from the story which clearly showed the influence these tools had on the children's' experience and understanding of the said tale.

Key words: fairytale, contemporary tale, fairytale tools, taste, smell, colour, sound, narration

1. UVOD

Bajku nije dovoljno djeci bilo kako ispričati. Za pripovijedanje je potreban kvalitetan posrednik – pripovjedač, kojem se bajka koju izabere mora svidjeti, nešto mu značiti, predstavljati. Dobar pripovjedač treba poznavati brojne priče, ali i prepoznavati kvalitetne autore. Mora se pripremati za pripovijedanje, koristiti geste, mimiku... Da bi se dijete što dublje uvelo u maštoviti svijet bajke, potrebno je stvoriti pripovjedačku atmosferu koja će ih u taj svijet privući. Pripovjedač koristi vidljive i nevidljive bajkovite pomagače da bi djeci omogućio da bajku osjete svim svojim osjetilima. Svrha je ovoga rada istražiti utjecaj i korisnost bajkovitih pomagača na djecu prilikom pripovijedanja bajke. Napravljen je povijesni pregled bajke, s naglaskom na hrvatsku bajku, značenje pripovijedanja bajke, važnost pripovjedača i odabira bajke te su definirani bajkoviti pomagači. U zagrebačkom vrtiću "Trnsko", u predškolskoj skupini „Vjeverice“ istražuje se korisnost bajkovitih pomagača u pripovijedanju. Na primjeru pripovijedanja bajke „Tri lisice i šumski car“ književnice Anđelke Martić pomoću pomno odabranih bajkovitih pomagača, boja, mirisa i zvukova utvrđuje se njihova važnost za pripovijedanje bajke.

2. BAJKA

„Bajke dotiču našu dušu, dubine našeg bića u kojima se nalaze duboka i samo naša iskustva, kao što su ljubav i tuga, bijes i sram, ponos i strah...To je ujedno i tajna umjetnost, tajna poezije: u pjesmi nekog pjesnika, u slici, prepoznajemo ponovo sebe. Jednako tako prepoznajemo se u mnogim bajkama...“ (Velički, 2013, str. 17).

2.1. Što je bajka?

Bajku Rusi zovu *volšebnaja skazka*, Englezi *fairy tale*, Nijemci *Märchen*, a Hrvati - bajka.

Milivoj Solar (2007) navodi da dolazi od praslavenske riječi *bajati* što znači *pripovijedati* ili *govoriti*, dok Milan Crnković (1990) proširuje prijevod ove praslavenske riječi, kazavši da znači i *vračati* ili *čarati*, davši im zbirni prijevod - *gatke*.

Različite su i brojne definicije bajki, no zajedničko im je nazivnik tvrdnja da u sebi sadrže čudesno, čarobno, fantastično koje nikog ne čudi. U povijesti književnosti kao književna vrsta bajku su tridesetih godina 20. stoljeća smatrali i anakronim književnim modelom ili „prevladanom interpretacijom zbilje“, (Hranjec, prema Visinko, 2005, str. 37), no u ovom radu će se govoriti o pozitivnim interpretacijama ove književne vrste.

Dok dio autora bajku strogo definira kao kratku poetsku priču, književnu ili pripovjednu vrstu, drugi je nazivaju i *čarobnim ogledalom* (Bettelheim, 2000, str. 265) *čudesnom poezijom* (Dickerhohh, Lox, prema Velički, 2013, str. 17), *osnovnom hranom za dječju dušu* (Velički, 2013, str. 37) ili *pak kraljicom priče* (Pintarić, 2008, str. 7).

Najčešća definicija bajke jest ona iz rječnika ili književnih leksikona. Tako *Veliki rječnik hrvatskog standardnog jezika* (Jojić, Nakić, Vajs Vinja i Zečević, 2015) nudi čak dva pojašnjenja. Prvo da je bajka „kratka poetska priča nestvarnih likova i fantastičnog sadržaja, književna vrsta s obvezatnim motivima i sretnim završetkom“.

Sljedeća kaže da je to „pretjerana ili izmišljena priča o čemu“ (Jojčić i sur., 2015, str. 59).

Solar bajku određuje kao „književnu vrstu u kojoj se čudesno i nadnaravno prepleću sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg nema razdvajanja niti suprotnosti“ (Solar, 2007, str. 28).

Vladimir Biti govori da je bajka „pripovjedna vrsta na kojoj su se, stjecajem okolnosti, u živoj raspravi iskušavale gotovo sve važnije konstitutivne opreke suvremene književne teorije: umjetnička/narodna književnost, usmena/pisana književnost, jednostavni/složeni oblici, dovršeno/nedovršeni oblici, forma/struktura, arhetip/fenotip...“ (Biti, 2000, str. 29).

Velički pak kaže da je bajka književnoumjetnička forma koja ima skrivena i izravna značenja. Bajke „nisu samo zabavna djela pisana vještim stilom, dakle, ne možemo ih svesti samo na estetski užitek“ (Velički, 2013, str 17).

Bajke nisu samo izmišljene lažne priče za lakovjerne, ističe Dickerhoff, već čudesna poezija koja djeluje protiv neutješnosti postojanja bez čuda (Dickerhoff, 2010, prema Velički, 2013.)

„Svaka je bajka čarobno ogledalo koje održava neke izraze našeg nutarnjeg svijeta i korake nužne za razvoj od nezrelosti do zrelosti. Za one koji urone u ono što bajka ima priopćiti, ona postaje duboko, mirno jezero, koje isprva kao da održava samo našu vlastitu sliku, ali ubrzo iza nje otkrivamo unutarnje nemire svoje duše – njenu dubinu i putove postignuća mira u sebi i pomirbe sa svijetom, što je nagrada za naše napore“ (Bettelheim, 2000, str. 265).

Prema teoretičarima, bajke su, dakle, i iscjeliteljske, djeluju na dušu, liječe. Šeherezada u *Tisuću i jednoj noći* tek nakon pune tri godine pričanja uspijeva cara Šahrijara izvući iz depresije i vratiti mu vjeru u ljude i svijet, mijenjajući u te tri godine i samu sebe i svoje osjećaje. Naime, prema Vesni Krauth za razvoj ljudske duše nije dovoljna jedna, već „tisuću i jedna“ pročitana bajka (Krauth, prema Bettelheim, 2000). One, dakle ne djeluje čudesno samo na one koji ih slušaju, već i na one koji ih pripovijedaju, jer, kako reče Velički (2013), one dotiču naše duše.

Terapeutski učinak čitanja posebno ističe i Ivana Radenović u *Dječjoj biblioterapiji* konstatirajući:

„U visoko stresnim ili traumatskim iskustvima, kao što su razvod roditelja, maltretiranje i zadirkivanje vršnjaka, fizičko ili psihičko zlostavljanje, suočavanje sa smrću i sl., biblioterapijskim postupkom najčešće nije moguće u potpunosti ukloniti stres, no moguće je osnažiti dijete za lakše suočavanje s problemima, kao i pokazati mu da za problem postoji rješenje, ponekad i više mogućih rješenja“ (Radenović, 2014, str. 13).

Od biblioterapije, međutim, zaključuje Radenović, pozivajući se na Lucasa i Soaresa (2003), „ne trebamo očekivati izlječenje, već radije prosvjetljenje, unutarnji uvid, koje pomaže oslobađanju emocija, promjeni ponašanja, boljem nošenju s problemima te uviđanju mogućih rješenja problema“ (Radenović, 2014, str. 14).

2.2. Povijest bajke

Djeca nisu oduvijek na raspolaganju imala knjige i slikovnice, do njihova nastanka zabavljala ih je usmena književnost. Tada bajke nisu bile zapisivane, nego su se prenosile s koljena na koljeno te tako mijenjale i prilagođavale puku.

Njezine izmjene potvrđuju mnogi autori baš kao Biti i Bettelheim. Vladimir Biti govori kako je razlog izmjenama bajki različito profilirana publika s različitim svjetonazorima i ukusima, od „niskog do visokog, od pučkog do knjiškog, od srednjovjekovnog preko renesansnog, klasicističkog i prosvjetiteljskog sve do romantičnog“ (Biti, 2000, str. 30).

Prije nego što su bile zapisane, priče su se stoljećima prepričavale, sažimale i proširivale, a moguće da su se i stapale jedna s drugom kazuje Bettelheim (2000). Pripovjedač je tada podređivao sve trenutačnoj preokupaciji i problemima vremena.

Prve bajke nisu bile pisane za djecu već za odrasle, ali su se mogle pričati i djeci. Kako Crnković i Težak navode „od davnih vremena postojala je književnost koja doduše nije bila namijenjena djeci, ali je djeci bila više ili manje dostupna. Djeca su dakle dijelila s odraslima narodno književno blago od najstarijih vremena i uživala u njemu prema svojim mogućnostima shvaćanja“ (Crnković i Težak, 2002, str. 39-40).

Velički (2013) smatra da odrasli kao i djeca vole bajke upravo zbog njihove slojevitost. Gdje želi reći da ta slojevitost omogućuje upućivanje poruke svakoj osobi, ali na različitoj razini.

Kada se govori o povijesti bajke, razlikuje se povijest narodne i umjetničke bajke. Narodna bajka je bajka koja potječe iz naroda i njezini korijeni nisu poznati. Takve bajke prenošene su usmeno s naraštaja na naraštaj pa su njihovi autori ostajali anonimni.

Iako na prvi pogled različite, narodne bajke imaju mnoštvo sličnosti.

Neki smatraju da bajke imaju raznolike teme, motive, tendencije, ali da u njima postoje zajedničke crte: „natprirodna bića koja su dobra ili zla, metamorfoze, preobrazbe, jednodimenzionalni likovi, jednostavan stil, nema opisa mjesta i vremena“ (Zalar, prema Pintarić, 2008, str. 8).

Sličnosti ističe i Velički „dobro je u bajci uvijek dobro, a zlo je uvijek zlo“ (Velički, 2013, str. 31) Slične su i u svojim „literarnim, mitološkim i profanim elementima“ (Velički, 2013, str. 22) te po simbolima.

Bajke su pričane kako bismo „ispunili rupu koja je zjapila u nama, kako bismo ublažili strah i strepnju“ te odgovorili na velika pitanja: „Tko smo? Odakle dolazimo? Jesmo li stranci, bogovi ili čudovišta?“ (Velički 2013, str. 22). One su „imale su moć da utišaju svaki glas u prostoriji, znale su kako oduzeti dah i natjerati znatiželjno srce da poskoči kad čuje onih nekoliko jednostavnih riječi: 'Bilo jednom davno...'“ (Kearney, 2009. prema Velički, 2013, str. 22).

Umjetničke se bajke pojavljuju u klasicizmu, romantizam daje mnogo poznatih bajkopisaca baš kao i realizam i tako sve do današnjeg doba.

Premda u razdoblju klasicizma bajke nisu bile posebno cijenjena književna vrsta, u tom se razdoblju javlja jedan od najvećih spisatelja bajki - Charles Perraulta. On se smatra utemeljiteljem umjetničke bajke. Godine 1697. u javnost izlazi svojom zbirkom „Priče iz prošlih vremena s poukom“. Vrijednost tih bajki nadilazi njegovo vrijeme i prostor njegove zemlje jer se i danas rado slušaju po cijelom svijetu. Nakon klasicizma, prema Pintarić (2008) romantizam je najviše cijenio bajke. Taj književni pravac je obilovao autorima bajki poput Perrlautovih sljedbenika kao što su: Jeanne-Marie LaPrince De Beaumont, braće Grimm, Puškina, Nèmcove i Afanasjeva.

LaPrince se kao jedna od najuspješnijih Perrlautovih sljedbenica istaknula 1756. svojom bajkom *Ljepotica i zvijer*.

Bajkopisci braća Grimm objavili su godine 1812. zbirku priča *Dječje i domaće bajke* koja se danas smatra klasičnim djelom.

Jedan od najboljih bajkopisaca Aleksandar Sergejevič Puškin zavolio je bajke još kao dijete, kad mu je „dadjila Arina Rodionova ukazivala na ljepotu pučke tradicije pa je pod njezinim utjecajem zavolio bajke“, neke odjenuvši u najljepše ruho (Pintarić, 2008, str. 67).

Poznati danski autor bajki Hans Christian Andersen objavio je zbirku svojih priča *Bajke za djecu* 1835. godine.

Prijelaz češkog romantizma u realizam obilježila je književnica Barbora Panklovà poznatija pod nazivom Božena Němcova. U svojoj zbirci pod naslovom *Narodne bajke i predaje* iz 1846., prepričala je češke i slovačke bajke koje je slušala za vrijeme boravka kod bake na selu (Pintarić, 2008, str 101).

Hans Christian Andersen otvara put prema modernoj bajci koju će kasnije usavršiti britanski književnik Oscar Wilde. On se istaknuo zbirkom priča *Sretni Princ i druge bajke* godine 1888. (Pintarić 2008).

Razdoblje moderne bajke obilježio je Karel Čapek 1932. svojom zbirkom *Devet bajki Karela Čapeka i još jedna Josefa Čapeka kao nagrada marljivom čitatelju*. Čapek piše „humoristično-ironično-nonsensno-pustolovne bajke u kojima dolazi do iznenadnih obrata“ (Pintarić, 2008, str. 137).

2.3. Podjela bajki

Za Karol Visinko (2005) priča je nadređeni pojam koji se dijeli na tri podvrste: bajku, fantastičnu priču i pripovijetku.

Crnković pak tvrdi da se u 19. st. umjesto naziva bajka rabio i naziv *gatka*, a da se tek u 20. st počinju raditi razlike između priče i pripovijetke (Crnković i Težak 2002, prema Visinko, 2005, str. 34)

Bajku kao širi pojam sagledava Stjepko Težak. On smatra da se pod bajkom mogu podrazumijevati „sve priče u kojima se slika svijeta izgrađuje na nestvarnim, nadnaravnim elementima i u kojim je, kao u animiranom filmu, sve moguće. Ne

moraju se u bajci, steći svi elementi bajke pučkoga, grimovskoga tipa“ (Pintarić, 2008, str. 9).

Crnković i Težak (2002) bajku po postanku dijele na narodnu i umjetničku.

„Narodna je priča vrlo stara. Postoji jednako dugo kao i jezik. Prenosila se usmenim putem. Nije stvorena za djecu, ali su djeca tijekom stoljeća bila pomiješana s odraslima kao vjerni slušatelji. Kako usmena narodna priča nema utvrđeni tekst, to je svaki pričatelj priču obilježio svojim riječima i na svoj način“ (Crnković i Težak, 2002, str. 22).

Dok se umjetnička priča razvila iz narodne polazeći od samostalno prepričane narodne priče preko unošenja vlastitih elemenata u nju i njezina mijenjanja do potpunog oslobođenja od nje.

Postoji i detaljnija podjela narodne priče (Crnković i Težak, 2002) u kojoj se bajka nalazi kao njezina podvrsta. Tako se narodna priča dijeli na mit, legendu, bajku, pripovijetku i anegdotu.

Ipak, Pintarić (2008) govori o raslojavanju bajke dijeleći je na klasičnu bajku, modernu bajku, a nakon Carolove *Alice u zemlji čudesa* i fantastičnu priču.

Velički pak priče dijeli na „malešnice i rimovane priče, priče o okolini i pojedinim područjima znanja, problemske priče, fantastične priče i bajke“ (Velički, 2013, str. 56-56).

2.4. Bitne odrednice bajke

Crnković i Težak (2002) među najvažnijim odrednicama bajke navode to da se sve događa u neodređenom vremenu i prostoru, da se događaji i epizode nižu bez opisa, likovi nisu detaljno opisani ni fizički ni psihički, nema statičkih opisa prirode, moral je specifičan, a čudesno je mitološkoga podrijetla. Struktura bajke, kažu Crnković i Težak, strogo je određena i lako prepoznatljiva.

I premda je za razvijanje umjetničke priče bajka najvažnija, kod **umjetničke se priče** navedene karakteristike postupno mijenjaju te dolazi do „opisa ambijenta, prirode, likovnog i duševnog stanja, likovi će se izgrađivati kao karakteri i zastupnici dobra i zla, pothvati i postupci će se motivirati, moral lica će se uzdizati na viši stupanj“ (Crnković i Težak, 2002, str. 23) Kad umjetnička priča sadrži elemente narodne

bajke, pripadat će podvrsti koju zovemo umjetničke bajke. Crnković i Težak (2002) također navode **književnu narodnu bajku** koja predstavlja prijelazni oblik iz narodne u umjetničku bajku, a koji više pripada narodnoj nego umjetničkoj bajci, odnosno ovdje se od puno varijanata iste bajke bira najbolja inačica.

Umjetničke bajke čuvaju elemente ili bar duh narodne bajke. Definirane su kao priče, odnosno tvorevine umjetnika, ali obuhvaćaju i umjetničku priču „jer zadržavaju određenu vidljivu vezu s narodnom bajkom, ali se tim imenom mogu obuhvatiti i sve one umjetničke priče u kojima stvarno i nestvarno koegzistiraju ne isključujući jedno drugo u samoj priči,, (Crnković i Težak, 2002, str. 23)

Crnković i Težak smatraju da je razlika između umjetničke i narodne bajke to što je „u narodnoj bajci pravilo da je završetak sretan, dok je u umjetničkoj preporuka od strane recipijenata, tj. djece koja sretni završetak bez sumnje uključuju u svoj horizont očekivanja“ (Crnković i Težak, 2002, str. 25).

3. HRVATSKA BAJKA

Riječ bajka u hrvatskom jeziku prvi put spominje se još 1630. Spominje ju fra Stjepan Matijević u *Ispoviedaoniku*, ali misleći na izmišljotinu, nešto besmisleno (http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=148279, pristupljeno 11. listopada 2016.).

Dječja književnost u Hrvata počinje se kasno razvijati. Razlozi su mnogobrojni, a neke od njih navode Crnković i Težak (2002).

„Siromaštvo zemlje, ratovi za održanje i oslobođenje, nedostatak tiskara i nakladnika, slaba ili nikakva mogućnost da nakladnik ostvari dobru zaradu tiskanjem knjiga za djecu, nesređeno pitanje književnog jezika, nerazvijeno građanstvo, čitanje knjiga na stranom jeziku – sve su to bili razlozi za slabu djelatnost i slabe rezultate na ovom području“ (Crnković i Težak, 2002, str. 122).

Pintarić (2008) kaže da se bajka javlja u drugoj polovici 19. stoljeća u časopisima *Bosiljak*, *Smilje i Bršljan*, te kako je prema istraživanju Milana Crnkovića čak sedamdesetak hrvatskih autora pisalo, preradilo ili prevelo neku bajku, međutim, bez znatnijega uspjeha.

Za isto to razdoblje Visinko (2005) navodi kako se neki autori ipak izdvajaju svojom posebnošću te ističe nekoliko posebnih autora na izvorištima dobre narodne priče poput Đure Turića, Jelice Belović Bernadzikowski i Antonije Kassowitz-Cvijić.

Pintarić (2008) tvrdi kako se u razdoblju od 1863. do 1951. razlikuju tri začetka bajke bez kontinuiteta. Prvi začetak pripisuje Augustu Šenoi s povjesticom *Postolar i vrag* iz 1863. Drugi Ivani Brlić-Mažuranić i njezinim *Pričama iz davnine* 1916., a treći Sunčana Škrinjarić *Plesnom haljinom žutog maslačka* 1951. godine.

Na početku 20. stoljeća Pintarić (2008), osim Ivane Brlić-Mažuranić, ističe i Vladimira Nazora, Jagodu Truhelku i Josipa Cvrtilu. Nakon Cvrtiline zbirke 1944. *Ivanjska noć* dolazi do zatišja, sve do 1951. kada Sunčana Škrinjarić objelodanjuje bajku *Plesna haljina žutog maslačka*, a nakon čega opet slijedi novih dvadesetak godina tišine.

U dvadesetom stoljeću stasao je novi naraštaj bajkopisaca među kojima su: Dunja Kalilić, Anto Gardaš, Božidar Prosenjak, Vjekoslava Huljić, Maja Gjerek Lovreković, Lidija Bajuk i drugi.

3.1. Suvremena hrvatska bajka

Neki autori smatraju kako je teško odrediti razdoblje suvremene hrvatske dječje priče „zato što se elementi prema kojima određujemo suvremenost djela mogu unekoliko zamijetiti i u razdobljima koja prethode suvremenosti“ (Visinko, 2005, str. 46).

Visinko (2005) također tvrdi i kako neka danas napisana djela ne pripadaju suvremenosti, dok neka djela pisana u prošlosti zbog svoje recepcije ulaze u suvremenost. Neka djela zbog prikazivanja događaja, likova i situacija, poput djela Mate Lovraka, neka zbog visoke estetske razine jezika i stila, kao što su priče Ivane Brlić-Mažuranić svojom etičnošću zavređuju svezremenska čitanja. Također postoje djela napisana u novije vrijeme, zbog izbora teme i motiva, likova, jezika i stila ne spadaju u suvremenu književnost.

Suvremena hrvatska priča pojavljuje se nakon poslijeratne angažirane priče, ali puni zamah doživljava sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća.

Za vrijeme trajanja angažirane priče postupno su se javljale druge s različitim tematikama i strukturnom usmjerenosti. Visinko (2005) govori kako se tad razvijaju priče utemeljene u sjećanjima na djetinjstvo, animalistička priča kao u djelima Vlatka Šarića. Treba spomenuti Slavka Kolara koji u svojim pričama razvija fabulu za djecu, zatim Mariju Barbarić Fanuko koja se kasnije pojavljuje s lirskim pričama.

Autori koji su pridonijeli razvoju suvremene hrvatske priče sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća su: Tito Bilopavlović, Zvonimir Balog, Blanka Dovjak-Mataković, Nada Iveljić, Sunčana Škrinjarić, Zlatko Krilić, Slavko Mihalić, Višnja Stahuljak, Anto Gardaš, Miroslav Mađer, Matko Marušić.

Nezaobilazan je i Dubravko Horvatić koji se svojim *Gričkim topom* vraća legendama o Hrvatima i hrvatskim krajevima. Legendama se predstavljaju i Antun Šoljan (*Ovo i druga mora*, 1975) i Čedo Perica (*Crna kraljica*, 1974) (Visinko, 2005).

Devedesetih godina dvadesetog stoljeća, osim suvremenoga života u obitelji i društvu u središtu su pozornosti tematike Domovinski rat i religioznost. Važno mjesto u religioznoj priči zauzimaju Božidar Prosenjak, Sonja Tobić, Ivan Golub i Stjepan Lice (Visinko, 2005).

Visinko (2005) navodi da se hrvatska dječja priča nakon 1990. može pronaći u uglednim hrvatskim časopisima poput *Radosti*, *Smiba* i *Modre laste*, u kojima se javlja velik broj autora. Od priča objavljivanih u časopisima nastajale su zbirke. Tako su čitatelji na stranicama dječjih časopisa čitali priče poznatih hrvatskih dječjih književnika, poput Nade Iveljić, Blanke Dvojak-Mataković, Tina Kolumbića, Stanislava Feminića, Sunčane Škrinjarić, Ante Gardaša, Božidara Prosenjaka, Višnje Stahuljak, Luke Paljetka, Dragutina Horkića, Palme Katalinić, Božice Jelušić, Ljerke Car-Matutinović.

4. PRIPOVIJEDANJE BAJKE

4.1. Pripovijedanje danas i zašto pripovijedati

Kolika je važnost očuvanja pripovijedanja bajki u sadašnjem suvremenome životu pokazuju Bettelheimove riječi:

„Današnja djeca više ne odrastaju u sigurnosti velikih obitelji, ili dobro povezane zajednice. Stoga je, čak i više nego onda, kad su bajke izmišljene, važno današnjem djetetu prikazati junake, koji moraju izići u svijet sasvim sami i koji, iako s početka neupućeni u osnovne stvari, nalaze sigurna mjesta u svijetu, slijedeći svoj pravi put s dubokim samopouzdanjem“ (Bettelheim, 2000, str. 20).

Na izazovnost i nesigurnost dvadeset i prvog stoljeća sjajno je upozorila dr. Jennifer M. Gidley (Gidley, prema Perrow, 2013) u svom predgovoru *Iscjeljujućim pričama II.* Susan Perrow, s efektним naslovom *Terepautsko pričanje*. Gidley upozorava na glavnu karakteristiku našega vremena - njegovu ubrzanost. Konstatira kako su ljudi suočeni s mobilnim telefonima, sms-porukama, brzom hranom, superbrzim internetom, televizijom i općenito vremenom u kojem oblici „ekranske“ komunikacije zamijenili dobre pripovjedače. Roditelji, s druge strane, sve više tvrde da nemaju vremena za pričanje priča djeci, pa su ih zamijenili pripovjedači s TV-ekrana. Posljedice koje proizlaze iz takvog načina života u kojem su u djece smanjeni izravni osobni kontakti, glas, svršavaju dječjim zakašnjelim usvajanjem jezika, izostankom mašte pa i izostankom djetetova kreativnoga odgovora na svijet:

„Sve je više dokaza da djeca koja su previše izložena računalima i drugim oblicima komunikacije preko ekrana gube vezu sa svijetom koji ih okružuje. Paradoksalno je to što sva ta 'povezanost' ometa stvarnu interakciju s drugim ljudima i prirodnim okolišem. Sve više djece predškolske dobi usvaja jezik sa „zakašnjenjem“, što je vrlo vjerojatno povezano sa smanjenjem izravnih osobnih kontakata i kontakata s ljudskim glasom. To je tempirana bomba u obrazovanju koja bi mogla eksplodirati sljedećeg desetljeća“ (Perrow, 2013, str. 20).

Ipak, Velički zaključuje da suvremeni mediji neće dovesti do nestanka pričanja i naracije, iako ne poriče ugrožavanje ideje kontinuiranoga iskustva kakvo je bilo posredovano tradicionalnom linearnom naracijom (Velički, 2013, str 13). Ona smatra, međutim, kao i Gidley, (Gidley, prema Perrow, 2013, str. 20) da djeca današnjice upravo zbog života u užurbanom, nepredvidljivom, rastrzanom svijetu koji ne razumiju, trebaju priče koje su linearno strukturirane kako bi svijet objasnili sebi i na kraju sami sebe bolje razumjeli.

Zaključno, ubrzani način života osiromašio je bogatstvo živih prijateljstava, stoga je suprotnost i nemjerljiva važnost urbanoj zbilji – „živi pripovjedač koji sjedi s djecom pruža bogatstvo nijansi glasa, intonacija, vizualnih kontakata, izraza lica, govora tijela, emocionalnih reakcija i topline duše“ (Perrow, 2013, str 19).

Važnost pripovijedanja neki teoretičari uspoređuju s hranom. „Pripovijedanje je ljudima važno koliko i jelo. Zapravo, još važnije, jer hrana nas drži na životu, ali priče su ono što naš život čini vrijednim življenja. Priče su ono što naš život čini ljudskim“ (Kearney, 2009, str. 13).

Perrow (2013) će za primjer uzeti konstataciju jednog američkog Indijanca, pripovjedača, Lebdeće Orlovo Pero, koji je izjavio da premda neki misle da je svijet sastavljen od atoma, on je sam uvjeren da je svijet sastavljen od – priča.

Vladimira Velički tvrdi da je primarni razlog izmišljanja priča bio popuna „rupe koja je zjapila u nama“, kako bi čovjek pokušao odgovoriti na neka ključna životna pitanja: Tko smo? Odakle dolazimo? Je li nam narav životinjska ili božanska? (Velički, 2013, str. 22). Bitno je da odrasli ne zaborave da su priče ljekovite, pomažu u snalaženju u životu i boljem razumijevanju svijeta (Velički, 2013).

Priče razvijaju i jačaju dječju koncentraciju i aktiviraju njihovu maštu. Redovnim pričanjem djeluju iscjeljujući na današnju djecu koja većinu vremena provode pasivno uz televizijske programe. Djeca kroz takve medije ne razvijaju maštu jer su im date gotove, kreirane slike, a pričanje priča i bajki zahtijeva maštovito kreiranje unutarnjih slika. Dječja mašta pričanjem se stimulira pa djeca na pripovijedanje odgovaraju svojom kreativnošću (Perrow, 2013).

One pronalaze „put izravno u vašu dušu, baš kao što voda pronalazi put kroz procijep u zidu, gdje ga ništa drugo ne može pronaći! I, baš poput vode, priče osvježavaju i vitalne su za zdrav rast i razvoj“ (Perrow, 2013, str. 28).

Ako nisu materijalna, bajke i pripovijedanje su djeci svakako duševna hrana kako to obrazlažu teoretičari.

Velički smatra da su bajke osnovna hrana djetetovoj duši, one bude radost, duševne slike i same su po sebi kreativan čin. One vode do spasenja, najuzvišenije su čovječje stanje pomoću kojeg će čovjek stasati u osobu i spašavati smisao života. Djeca slušanjem bajki uvježbavaju smislenu osjećajnost i osjećajno mišljenje. Naprotiv ukoliko su djeca zakinuta pripovijedanjem bajki prerano će početi dijeliti mišljenje i osjećanje (Velički, 2013)

Bettelheim (2000) poput Velički tvrdi da bajke ljude usmjeravaju u životu, odnosno nude im istinu koja im pomaže. Kroz bajke će djeca naučiti donositi mir i sreću

ponajprije sebi, svojoj obitelji i drugima jer je kroz njih izrasla posebna vrsta ljubavi koju će dijete odrastajući vezati uz svoju ljubav. Kakva god istina bila slušajući bajke u kojima roditelji daju život na kocku radi svoje djece, mali slušatelji počinju vjerovati u takvu ljubav i zamišljati je. Takva djeca će se osjećati vrijedno te se i sama htjeti žrtvovati za svoje roditelje. „Ovo je jedna od mnogih istina što ih otkrivaju bajke, istina koja nam može usmjeriti život - koja vrijedi danas kao što je vrijedila nekoć“ (Bettelheim, 2000, str. 265).

Osim što usmjeravaju, kako ističe Bettelheim, bajkovite situacije i sukobi otkrivat će ljudske psihičke probleme i njihova rješenja, smatra Vladimir Biti (Biti, 2000).

Kako bi dijete savladalo psihološke probleme odrastanja i „steklo osjećaj samosvojnosti i samosvijesti, te značenje moralne obveze - dijete mora razumjeti što se zbiva u njegovom svjesnom ja, tako da se uzmogne uhvatiti u koštac i s onim što mu se zbiva u podsvijesti“ (Bettelheim, 2000, str.16).

Dijete to ne može racionalno dokučiti, ali može razmišljati o elementima priče, preslagivati ih, maštati o njima i na kraju podsvjesno pretočiti u svjesnu predodžbu (Bettelheim, 2000).

On tvrdi kako bajke imaju nedostignutu vrijednost te suočavaju dijete s glavnim ljudskim nevoljama poput smrti, starenja, granice postojanja, želje za vječnim životom ili odvajanja. U njima je, smatra Bettelheim, zastupljeno i dobro i zlo. One pokazuju djetetu da čovjekova tamna strana postoji, ali ne hrane duh jednostrano. Govore djeci da će se u životu susretati s neizbježnim teškoćama s kojima se trebamo nepokolebljivo suočavati i na kraju ćemo izaći kao pobjednici. Uče djecu da zlo uvijek gubi, a pobjeđuje vrlina, postižući to karakternim oprečnostima likova kojima djecu uče razlike. Jer likovi u bajkama nisu istodobno i dobri i zli. Junaci kao otvoreni i jednostavni djeci su privlačni te se oni s njima poistovjećuju usađujući tako osjećaj za moralno (Bettelheim, 2000).

Bajka pojednostavljuje situacije, omogućuje dohvaćanje s problemima, postavlja izvjesne životne dvoumice (Bettelheim, 2000).

Kao što i Bettelheim (2000) govori da likovi u bajkama nisu ambivalentni, odnosno postoje oni dobri i oni zli, tako i Velički (2013) kaže da bajke u sebi sadrže tipove, odnosno polarizacije poput dobar-loš, lijep-ružan, star-mlad, kralj-prosjak.

Polarizacije su razlog različitoga djelovanja ljudi na bajke. Pomažu unoseći red u kaos te daju djetetu pomoć u strukturiranju svijeta u njegovoj višeznačnosti i davanju smisla svijetu. Pomažu u unošenju jasnoće u unutrašnji kaos nesvjesnoga.

U nekim bajkama ljudi se odmah prepoznaju, a za neke će im trebati više vremena, a ostale slike u glavi pokazat će im neke odgovore i smjernice (Velički, 2013).

Perow, pak u slušanje narodnih priča i bajki svojim univerzalnim temama i rješenjima pronalazi iscjeliteljske sposobnosti:

„One mogu ponuditi nadu i hrabrost za suočavanje sa životnim izazovima povoljno utječući na našu sposobnost za promjenu i razvoj.. priče pruža medij za iscjeljenje koji omogućava djeci da započnu maštovito putovanje, umjesto da slušaju lekcije ili izravne upute za ponašanje. Identificirajući se s glavnim likom ili likovima, dijete je osnaženo dok nadvladava prepreke i dolazi do rješenja“ (Perrow, 2013, str. 22).

4.2. Pripovjedač

„Upravo pripovjedači uz slušatelje i okolinu, stvaraju bajku u njezinoj cjelovitosti“ (Velički, 2013, str. 35).

Velički smatra kako ćemo bajku „moći kvalitetno ispričati samo ako je ona zaista 'naša' priča, ako je u skladu s našim vrijednostima, stavovima, iskustvom i željama“ (Velički, 2013, str. 50). Jednako je važno i da se priča ispriča u izvornom obliku, u protivnom, njezina moć djelovanja slabi.

Smatra također kako prije pričanja pripovjedač treba razmisliti kako će priča koju je odabrao djelovati na djecu, a nakon pričanja treba im dati dovoljno vremena da prerade svoje doživljaje.

Pripovjedač treba imati određene kompetencije kako bi bajku uspješno mogao prenijeti djeci. Potrebno ju je oslušivati, promišljati o njoj te prepoznavati skrivena značenja i slike unutar nje. Tim slikama se treba pozabaviti i promatrati ih u mašti, zamišljajući likove. Treba naravno razmisliti i o tonu priče i simbolima koje će si pokušati protumačiti. Od važnosti je i osmišljena i kvalitetna govorna interpretacija s kojom će se omogućiti lakši prijenos bajke djeci (Velički, 2013).

Autori poput Bettelheima, Velički i Visinko slažu se da bi se priča trebala pričati, a ne čitati djeci. Tako Velički tvrdi kako je jedna od osnovnih stvari da treba „kad je god moguće pričati bez tekstualnog predloška, tako da napamet znamo, 'shemu

priče', odnosno tijekom radnje te ključne rečenice“ (Velički, 2013, str. 44). Bettelheim (2000) pak tvrdi da pripovijedanje bajke nije idealno ako se priča čita djetetu, jer onda „dijete i odrasla osoba ne ulaze kao ravnopravni sudionici u njega, odnosno nema interpersonalnog zbivanja“. Međutim istodobno konstatira i da, „ropski se zalijepiti za tekst bajke kako je tiskan, znači oduzeti joj velik dio vrijednosti“ (Bettelheim, 2000, str. 134).

„Kazivanje je bliže prirodi čovjeka“, ističe Visinko, bio to „roditelj, odgajatelj ili učitelj-interpretator prirodni je u govoru“ (Visinko, 2005, str. 71).

Neke osnovne smjernice za pripovijedanja daje Velički (2013) govoreći kako je tijekom pripovijedanja najbolje sjediti u krugu jer su na taj način svi slušatelji ravnopravni i omogućen je kontakt očima. Naglašava važnost geste i mimike u pripovjedača kojom se u djece priziva predodžba i bolje razumijevanje priče. Napominje kako treba pričati polako i razumljivo, pojašnjavajući riječi koja djeca ne razumiju. Nezaobilaznim apostrofira „igranje“ glasom i mijenjanje boje glasa prema ulogama, koliko i pozornost o intonaciji, tempu, stankama.

Da priču ne čini sama priča odnosno same njezine riječi, može se potkrijepiti citatima Bettelheima i Jollesa, gdje prvi ističe „da bi bilo pripovijedanje najdjelotvornije, ono djetetu mora biti zbivanje između osoba, a njega stvaraju oni što u njemu sudjeluju“ (Bettelheim, 2000, str. 134). Isto piše i Velički navodeći Jollesa koji tvrdi da su „u pripovijedanju vrlo važne pripovjedačeve riječi, njegov osobni udio, kao i udio slušatelja, a ne isključivo riječi samoga tog oblika“ (Jolles, 2000, prema Velički, 2013, str. 18).

Prema Bitiju (2000) niti jedna bajka nema jednu, konačnu inačicu. On se poziva na Lyotardovu analizu narativne pragmatike kako „priča u svakom okruženju nanovo distribuirana prava na statuse kazivača, junaka i slušatelja“ (Biti, 2000, str. 31). Kaže da su pripovjedači osjetljivi na izvedbene okolnosti u kojima pričaju, te kako bi zadržali pažnju slušatelja njihovi kraljevi telefoniraju kraljicama, junaci lete zrakoplovima, a Snjeguljičini patuljci demokratskim putem donose odluke (Biti, 2000).

I Velički (2013) tvrdi da će se u drugom čitanju postavljati pitanja, a kroz čitanja se mogu koristiti različiti načini izražavanja poput slike, pokreta, zvuka koji će svi voditi jednom cilju - samostalnom i potpunom djetetovom izrazu.

U svezi s drugim čitanjem priče i Visinko (2005) zaključuje da „djeca-recipienti žele ponovno slušati upravo one segmente u kojima je napetost najveća, koji pobuđuju u njima strah, kao da žele ponovno proživjeti u sebi zlo, znajući da slijedi dobro i da će to zlo zbog kojeg strepe u konačnici biti uništeno“ (Visinko, 2005, str. 40). Pomno odabrana priča i nabrojane kompetencije pripovjedača zajedno predstavljaju komponente kojima bajku uspješnije približujemo djetetu. Velički (2013) ovome pridodaje i važnost atmosfere koji će nam pomoći u recepciji priče, misleći pritom na bajkoviti prostor, bajkovite pomagače, sluh, vid, okus i miris. Upravo sinergijom svih navedenih elemenata dijete najuspješnije uvodimo u svijet bajki.

4.3. Odabir bajke

„Priča prati djecu od trenutka kada počinju usvajati jezični sustav u ne napušta ih do kraja djetinjstva, čak ni u posljednjem razdoblju kad su djeca zainteresirana za dublje poznavanje svijeta oko sebe i pustolovine“ (Crnković i Težak, 2002, str. 21).

Velički (2013) govori kako popisi priča/tekstova za čitanje djeci ovisno o njihovoj dobi mogu biti dobri, ali da treba uvažavati individualnost svakog djeteta. Stoga utjecaj pojedine priče različito djeluje na djecu iste dobi. Zatim dodaje kako temeljno polazište svakog pripovjedača treba biti pokušaj predočavanja svijeta iz perspektive djeteta, kako bi se djeca uživjela u samu priču.

Neke bajke ipak treba izbjegavati na što upozorava Visinko (2005) navodeći upozorenje autorice Santagostino koja tvrdi kako su neprimjerene bajke sa zlim završetkom. One mogu biti zanimljive odrasloj osobi sa stečenim životnim iskustvom, dok će kod djece navodi izazvati tjeskobu.

„Bajke koje se ne mogu produbiti, koje nitko ne može produbiti i koje ne žive dalje u nama, nisu prave bajke“ (Velički, 2013, str. 26).

Polazište za pričanje treba biti dječja stvarnost, ali opet treba paziti da ne ode u krajnost kako ne bi izobličili taj svijet.

U obzir treba uzeti djetetovu želju, ali i književni korpus, koji djeca ne poznaju, te birati kvalitetne priče i autore.

„Iako djeca vole bajke iz egzotičnih krajeva, ipak se preporučuju one koje iz kulturnog područja koje je djeci bliže“ (Visinko, 2005, str. 40).

Nakon odabira priče, važno ju je pripovijedati u izvornom obliku kako ne bi bile proturječne, a moć njihova djelovanja ograničena. Velički smatra da „pripovjedač sam sudjeluje u potrazi za kvalitetnom pričom i da ne odabire priču samo zato što je to preporuka u priručniku, već zato što sam u njoj uživa, što je voli, poznaje i razumije, što osjeća da se priča upravo njemu obraća“ (Velički, 2013, str. 52).

Prigodom odabira također je važno voditi računa o djetetovoj dobi. Tu treba paziti da priče odgovaraju našem kulturološkom krugu te da prate tijekom godine i blagdane.

5. BAJKOVITI POMAGAČI

Kad Visinko kaže da „riječi znače više od onog što, koristeći ih, njima izražavamo; tako bi i sadržaj knjige trebao značiti prilično više od onog što je autor mislio dok je knjigu pisao“ (Visinko, 2005, str.103). On zapravo želi uputiti pripovjedača da se slobodno druži s pričom. Poručuje mu da mu u tom druženju mogu pomoći literarno, likovno i glazbeno stvaralaštvo.

Zašto nam trebaju bajkoviti pomagači? Djeca za vrijeme pričanja imaju poteškoće u stvaranju slika koje su vezane za priču. Zato pripovjedač treba obogatiti pripovijedanje raznolikim elementima. Velički sugerira vizualne pomagače (geste, sredstva...), ali i one koji se obraćaju drugim osjetilima jer njima omogućujemo djetetu da istovremeno sluša i gleda, pojačavajući tako njegovu koncentraciju (Velički, 2013).

„Bajke djeluju u tišini i govore u slikama“ (Velički, 2013, str. 76). Zaključuje da priče nije dovoljno samo ispričati, već u njih treba vjerovati jer „one moraju značiti svečanost“ (Velički, 2013, str. 76). Na pripovjedaču je da osmisli put kojim će omogućiti da djeca slijede slike bajke.

Velički naglašava kako bi se trebalo stvoriti atmosferu bajkovitoga prostora i bajkovitih pomagača da bi se bajku što bolje približilo djetetu.

Pripovjedači prilikom pripovijedanja imaju pomagače, oni mogu biti vidljivi i nevidljivi. Kada je riječ o pomagačima, misli se na materijale koji će djeci pomoći

doživjeti bajku osjetilima. Velički (2013) napominje kako s takvim materijalima treba biti primjeren i štedljiv kako se djecu ne bi izložilo prevelikoj količini različitih dojmova. Njihovom prevelikom uporabom odvlači se djeci pozornost s bajke.

U pomagачe ubraja mirise, boje, zvukove i okuse koje treba rabiti pažljivo i promišljeno.

5.1. Boje

Boje, simboli i svjetlost trebaju biti skladni. Simboli boja su različiti u različitim kulturama. Velički tvrdi da je najbolje slijediti vlastiti kulturološki krug, ali da u slučaju korištenja simbola drugog kruga sebi i djeci unaprijed se mora pojasniti različitost.

Velički (2013) nabroja nekolicinu boja i objašnjava njihovu simboliku. Tako za crvenu govori kako ona simbolizira život i element vatre. To je boja koja pruža osjećaj topline i zaštićenosti. Daje primjer korištenja crvenkastih marama u kojim će se djeca osjećati ugodno te naglašava da bi trebalo izbjegavati uporabu crvene kao signalne boje. Zelena boja pak simbolizira prirodu, djeluje opuštajuće na oči te ih umiruje. Smeđa predstavlja element zemlje, narančasta označava životnu radost, želju za sudjelovanjem i razgovorom.

Narančasta pritom harmonizira prostoriju i osjećaje. Za žutu kaže da označava Sunce te da pobuđuje osjetila i potiče koncentraciju. Tamnoplava boja može simbolizirati noćno nebo i noć, a djeluje mirno i hladno, dok svijetloplava predstavlja element vode te može biti i nebo i voda. Crnu boju, smatra autorica, treba izbjegavati, a ako je rabimo treba ju oživjeti drugim bojama jer djeluje potišteno. Bijela pak boja označava - čistoću, dvorac i proljeće.

5.2. Zvukovi

Kako bi se produbilo bajku, može ju se obogatiti raznovrsnim tonovima, zvukovima, ističe Velički (2013). Na kraju i na početku pričanja može se pjevati ili pjesme uključiti tijekom pričanja priče.

Mogu se koristiti različiti instrumenti za koje nije potrebna glazbena naobrazba. Pripovjedač ih može koristiti za vrijeme pričanja te dati djeci dati nakon ispričane priče.

Neki od navedenih instrumenata su šuškalice, zvečke, triangel, kalimba, drveni ksilofon, kišni štap/drvo, oceanski bubanj, zavijajuća cijev, dječja pentatonska lira.

Bettelheim tako vrlo poticajno priča o iskustvu dječjeg ushićenja do kojeg dolazi kada pripovjedač tijekom pričanja oponaša vučje dahtanje ili, recimo, „režanje pred prašćićevim vratima“ (Bettelheim, 2000 str. 44).

5.3. Mirisi

„Mirisi su dragocjen prilog slušnom okruženju za pričanje priča“ (Velički, 2013, str. 79).

Prije pričanja mirisi se mogu upotrijebiti za pobuđivanje interesa kod djece. Velički ovdje spominje miris mahovine, miris cvjeta, ruže, kruha, kolača ili slatke kaše...Poticajnim smatra i korištenje eteričnih ulja koji će pridonijeti cijeloj bajkovitoj atmosferi (Velički, 2013).

Mirisi ulja djeluju različito, stoga se prethodno s njima treba upoznati. Neka od preporučenih su ulje bergamonta koje potiče i ohrabruje, ulje limunske trave, koja osvježava, oživljava te potiče koncentraciju i izdržljivost. Slijede naranča i mandarina koji osvježavaju i inspiriraju, lavanda koja umiruje, uravnotežuje i pročišćuje. Ruža harmonizira, opušta i potiče osjetila. Autorica navodi i med koji potiče osjećaj ugone i prihvaćenosti, sandalovinu koja umiruje, uravnotežuje, stimulira i zagrijava. I na kraju - vaniliju i cimet. Vanilija daje toplinu i ugodu, a cimet stimulira i zagrijava te opušta zgrčenost. Djeci je cimet često omiljen i potiče kreativne stanke.

„Osjetilo mirisa povezano je s našim limbičkim sustavom, što znači da se uz pomoć mirisa obraćamo vrlo dubokim dijelovima naše podsvijesti“ (Velički, 2013, str. 80).

„S osjetom mirisa možemo se i igrati. Mirise možemo pogađati ili smišljati mirisne riječi“ (Velički, 2013, str. 114).

5.4. Okusi

„Bajka nam se može otopiti u ustima“ (Günther, prema Velički, 2013, str. 80).

Okus može biti poticaj za priču. Djeci se može dati da nešto kušaju te tražiti od njih da govore na što ih taj okus podsjeća.

Unutar mnogih bajki spominju se različita primamljiva jela. Ista ta jela mogu se ponuditi djeci nakon pričanja bajke ili možda na slavlju nekog od dječjih rođendana.

Premda je sjeme hrana, sjemenkom kao metaforom i Bettelheim poziva na slušanje bajki, a upijanje slika uspoređuje sa sijanjem sjemena, među kojima će se samo neke od sjemenki primiti u djetetov um. Samo će se „poneka sjemenka primiti u djetetovu umu. Poneka će mu u svjesnom umu djelovati odmah, druga potaknuti proces u podsvijesti. Ostalo će pak sjemenje dugo mirovati dok djetetov um ne dođe u stanje pogodno za klijanje“ (Bettelheim, 2000, str. 136).

6. PRAKTIČNI DIO - Pričanje bajke Tri lisice i šumski car Anđelke Martić

U nastavku govori se o „sijanju sjemena“, tj. praktičnom primjenom prethodno izloženoga kroz vrtićku aktivnost pripovijedanja suvremene hrvatske bajke uz korištenje što većega broja bajkovitih pomagala.

Glavna djelatnost ove aktivnosti jest pripovijedanje suvremene hrvatske bajke „Tri lisice i šumski car“ književnice Anđelke Martić. U sklopu praktičnoga rada aktivnost je obavljena u vrtiću *Trnsko* na području Novog Zagreba. Bajka je ispričana u predškolskoj skupini *Vjeverice*.

Cilj aktivnosti bio je pokušaj vizualnoga oživljavanja bajke pomoću raznih pomagala: boja, mirisa i zvuka radi buđenja dječje mašte.

Potičući aktivno slušanje i predčitačke vještine željelo se postići osjećaj ugone i zadovoljstva kod djece tijekom pripovijedanja bajke te im omogućiti da u njoj uživaju.

Slušanje bajke „Tri lisice i šumski car“ obogaćeno je bajkovitim pomagalima (vizualnim, slušnim, mirisnim) što pridonosi boljoj usredotočenosti djece na sadržaj bajke i omogućuje im da je dožive sinestetski, dakle svim osjetilima.

Jedna od zadaća bila je i da posredstvom bajke, tj. njezinih likova i njihovih osobina, djeca dobiju bolji uvid u razlikovanje *dobra* i *zla*, odnosno što je prihvatljivo ponašanje, a što nije te da kroz ovu književnu formu percipiraju pobjedu dobra nad zlim, što im omogućuje i emotivno rasterećenje. Primjerice osobine i postupci *zlih* likova (vrijeđanje, hvalisavost, umišljenost) djecu bi uznemirila, činila ih napetima, suprotne pak osobine *dobrih* likova, koji „pobjeđuju“ opustile su ih, nasmiješile.

U tekstu bajke unaprijed je pretpostavljeno da će biti nekolicina djeci nepoznatih ili manje poznatih riječi kakve su: „gubica“ – (njuška), „kavga“ (svađa, prepirka), „rovka“ (krtica), koje su tijekom pripovijedanja pojašnjene, a djeca upoznata s novim riječima, što će utjecati i na proširenje njihova vokabulara.

Tijekom aktivnosti djeci su bila ponuđena četiri različita centra. Dva centra prije pripovijedanja; istraživački centar u kojem su djeca imala mogućnost istražiti šumske biljke te građevni centar u kojem su postavljala malu scenu za pripovijedanje ukrašavajući je prethodno istraženim biljem. Druga dva centra su likovna, oba su uporabljena nakon pripovijedanje bajke.

6.1. Uvodni dio aktivnosti

Na početku aktivnosti korištena su dva spojena stola na kojima su prostrte zelena i smeđa tkanina simbolizirale kolorističku podlogu za izradu šume.

U istraživačkom centru prije početka pripovijedanja, da bi se potaklo zanimanje za bajku, na stolove s prostrtim tkaninama bile su postavljene biljke koje se u bajci spominju. Djeci je bilo ponuđeno da pomirišu i opipaju svježu mahovinu, paprat i opalo jesensko lišće. Cilj centra bio je da se kod djece uz pomoć osjetila mirisa, opipa i vida potakne doživljaje različitih boja te da ih se upozna s mirisima prirode. Mirisi su se ovdje koristili kao prilog slušnom okruženju i o njima se s djecom razgovaralo:

Odgojiteljica: „Znate li koje su ovo biljke?“

Dječji odgovori:

„Ne znam!“

„Ovo je mahovina, to raste na drvu.“

Odgojiteljica: „Znate li gdje rastu paprat i mahovina?“

Dječji odgovori:

„Na podu!“

„Na drvu mahovina i u travi.“

Tijekom razgovora djeca su mirisala, dodirivala, a neka i prstima gnječila paprat, mahovinu i lišće.

Potom se djecu zamolilo da pomognu u "stvaranju" šume slobodnim samostalnim dekoriranjem tekstilne podloge mahovinom, paprati, lišćem i drugim materijalima, koji su istraživani u prvom koraku. Tako „stvorenom“ scenom, nagoviješten je početak pripovijedanja.

Slika 1. Izgled stola prije dekoriranja, izvor: osobni arhiv

6.2. Središnji dio aktivnosti

Bajka je pripovijedana pomoću male scene: u već izrađenu šumu uključena su i likovi triju lisica izrađeni od kolažnoga papira. Pripovijedano je iz dviju perspektiva - pripovjedačeve i perspektive lika „šumskoga cara“. Tijekom pripovijedanja objašnjavane su nepoznate riječi radi boljeg razumijevanja, odnosno bogaćenja rječnika. Za bolje razlikovanje pripovjednih perspektiva mijenjane su glasovne intonacije uporabom gesta i rekvizita (šešir).

Najvažniju ulogu u pripovijedanju imali su bajkoviti pomagači. U vizualne pomagače pripadaju već navedene tkanine: zelena je predstavljala zelenilo šume što djeluje opuštajuće, umirujuće. Smeđa tkanina predstavljala je zemljani dio šume. Likovi triju lisica izrađeni su origamskom tehnikom od papira različitih boja.

Koristeći šeširić s lišćem, naznačivani su prijelazi u pripovijedanju iz uloge pripovjedača u ulogu jednog od likova.

Slušno okruženje tijekom pripovijedanja sastojalo se od oponašanja pjeva ptica (*fućkanjem*), šuštanjem lišća (pomoću najlonske vrećice), "tutnjanje zemlje" ritmičnim udaranjem o akustičnu podlogu.

Miris je, kao dio okruženja, osim uvodno navedenoga (mirisanje mahovine, jesenskog lišća...) pojačan i mirisnim štapićem, čiji se miris širio tijekom pripovijedanja, dodatno dočaravajući lik lije, konkretno njezina mirisnoga repa, kao jednoga od efektnih sadržajnih *lajtmotiva* bajke.

Tijekom pričanja djeca su pomno i pažljivo slušala. Od svih bajkovitih pomagata najveću pozornost zadobio je mirisni štapić, čije su izgaranje i dim pomno promatrali. Jedno je dijete nekoliko puta usred priče usklikom isticalo miris štapića, što je ponukalo i ostalu djecu na komentiranje.

6.3. Završni dio aktivnosti

Po svršetku pripovijedanja bajke kao središnjeg dijela aktivnosti razgovaralo se s djecom kako bi se provjerilo jesu li priču razumjela i kako im se svidjela.

Odgojiteljica: „Koliko je lisica bilo u ovoj priči?“

Dječji odgovori:

„Tri.“

Odgojiteljica: „Znate li možda kako su se lisice zvale?“

Dječji odgovori:

„Smeđodlaka, Sivodlaka i...“

„Narančasta!“

„Narančasta je - Riđodlaka!“

Odgojiteljica: „Koga su lisice susrele u šumi? Sjećate li se tko se nabo na trn?“

Dječji odgovori:

„Bumbar!“ (*svi, jednoglasno*)

Odgojiteljica: „Zašto?“

Dječji odgovori:

„Zato što ga je čarobnjak, bio ovoga...“

„...Pretvorio u bumbara...“

„Začarao ga je i onda se on pretvorio...“

Odgojiteljica: „A zašto je čarobnjak šumskoga cara pretvorio u bumbara?“

Dječji odgovori:

„Oni su se posvađali...“ (*svi*)

Odgojiteljica: „Tako je, rekli smo da je čarobnjak šumskoga cara pretvorio u bumbara zbog stare *kavge*, odnosno svađe. I što se potom dogodilo?“

Dječji odgovori:

„Sivodlaka je pomogla...“ (*svi*)

„Zabio se u to pa...pa..., pa... nije vidio trn pa se slučajno upiknuo.“

„Bolilo ga je pa je vikao.“

Odgojiteljica: „Tako je, a kako mu je Sivodlaka onda pomogla?“

Dječji odgovori:

„Tako da, tako da...“

„...je bila dobra...“

„S njuškom je pomogla.“

Odgojiteljica: „Koja vam je najdraža lisica?“

Dječji odgovori:

„Sivodlaka...“ (*svi, glasno*)

„Meni je Sivodlaka.“

„Zato što je svima pomagala.“

„I meni, i meni...“

„Spasila je sestrice.“

6.3.1. Kako su djeca prepričala bajku

Nakon kraćega razgovora o sadržaju i likovima bajke, djeca su pozvana da uz malu šumsku scenu samostalno prepričaju bajku, uz povremeno usmjeravanje pripovijedanja. Pripovijedanje je dokumentirano diktafonom. Ostala djeca za to su vrijeme, prema osobnim preferencijama, radila u dvama likovnim centrima.

Odgojiteljica: „Kako počinje priča?“

Dijete 1.: „Imala je tri lisice...“

Dijete 2.: „Smeđodlaka, Sivodlaka...“

Dijete 3.: „Smeđodlaka i Sivodlaka.“

Odgojiteljica: „A, treća, najstarija, zvala se...?“

Dijete 4.: „Riđodlaka.“

Dijete 2.: „Trčale su one uokolo.“

Dijete 1.: „Igrale se...“

Dijete 4.: „...lovice.“

Dijete 4.: (*prekriva rukama usta oponašajući odgojiteljčinu gestikulaciju dok je oponašala bumbarov zov lisicama da mu pomognu*) "Upomoć, upomoć!"

SVI: (*prekrivaju rukama usta*) „Upomoć, upomoć!“

Dijete 2.: „Bumbar je rekao da će umrijeti...“

Dijete 1.: „Onda je onaj kralj...“

SVI: „...šumski car...“

Dijete 1.: „...ma, šumski bumbar je vikao upomoć, upomoć.“

Dijete 4.: „On je bio bumbar, ali pretvorio se u patuljka.“

(tišina)

Odgojiteljica: „Aha, a kakav je bio taj patuljak?“

Dijete 5.: „Kralj od šume.“

Dijete 4.: „Ona je, ona je s njuškom pomogla, uzela njega i stavila.“

Dijete 3.: „Imao je dugu bradu.“

Odgojiteljica: Što se onda dogodilo?

Dijete 1.: „Dao im je poklone.“

Dijete 3.: „Znam šta je dao...“

Dijete 1.: „Zlatni rep.“

Dijete 4.: „Smeđoj je dao miris, a njoj je dao da se uvijek skriva negdje gdje je málo.“

Odgojiteljica: Misliš u najmanju rupicu u šumi?

Dijete 4.: „Da.“

Odgojiteljica: I što se onda dogodilo ?

Dijete 2.: „Nestao je...“

Dijete 4.: „Ali ne, sad je dio di se moraš potapšat...“

Odgojiteljica: „Dobro, nestao je šumski car, i što se tada sa sestricama dogodilo?“

Dijete 1.: „Prvo...Prva je bila ovoga...“

Dijete 4.: Eee...Prva se svima govorila...mmm...

Odgojiteljica: „Prva? Riđodlaka je govorila da je ljepša čak i od rajskih ptica?“

Dijete 1.: „Daaa... Druga je bila, ovoga, rekla, da je, čak, ovoga, ljepše miriše čak i od ruže.

(U tom je trenutku upaljen mirisni štapić kao bajkoviti pomagač .)

Dijete 2.: „Mogu ja držat?“

(Djetetu se daje da ga drži.)

Dijete 2.: „Daj ga pomiriši!“ (*govori dječaku do sebe, držeći mirisni štapić*)

Odgojiteljica: „Zatim je pao mrak i što se onda dogodilo?“

Dijete 4.: „Životinje nisu mogle spavati.“

Dijete 2.: „Od svjetlosti i od mirisa.“

Dijete 1.: „I od svjetla od zlatnog repa.“

Dijete 2.: „Životinje su se naljutile na njih.“

Odgojiteljica: „Koja se životinja naljutila?“

Dijete 4.: „Al ne znamo koja je bila prva ptica!“

Dijete 1.: „Vrana je bila!“

Dijete 3.: „Galeb?“

Dijete 3.: „Prvo je rekla - ugasite svjetlo, životinje ne mogu spavati!“

Dijete 1.: „Zato što su im smetali da neće moći spavati.“

Odgojiteljica: „Zatim?“

Dijete 1.: „Ovoga, Sivodlaka je bila, ovoga, njih, ovoga, legla na njih, da svjetlo ukloni i miris.“

Odgojiteljica: „I tad počinju problemi, zar ne?“

Dijete 1.: „Saznao je lovac!“

Dijete 3.: „Kralj je saznao...!“

(*tišina*)

Odgojiteljica: „Što se tada dogodilo Sivodlakoj?“

Više djece: „U rupicu!“

Dijete 1.: „Od krtice u rupicu!“

Odgojiteljica: „Sivodlaka se, dakle, sakrila u krtičinu rupicu ili kako smo ranije rekli, u stan šumske rovke. I što je onda bilo?“

Dijete 1.: „Nije bilo njenih sestara kad je izašla.“

Dijete 2.: „Ptica, vrana joj je rekla...“

Dijete 3.: „Vrana je rekla, vrana je rekla, ne brini se, sestrice su ti...“

Dijete 4.: ...sestrice su ti žive!!!“

Odgojiteljica: „Bravo! Kad je Sivodlaka stigla do svojih sestrica što se dogodilo?“

Dijete 4.: „Onda su bile sve ranjene...“

Dijete 3.: „Onda su imale ranjene ruke.“

Dijete 1.: „...šape... I onda je ona pozvala kralja šume. Rekao je, ovoga, ovoga, da Sivodlaka...“

Dijete 2.: „(ako se Sivodlaka) odluči se za njih... prestat će im svi darovi.“

Dijete 1.: „Ako ona oduzme taj dar sestre će opet bit normalne.“

Dijete 1.: „I sretno su živjeli onda...“

Dijete 4.: „Nestao je mirisan, pa onda, i zlatan rep.“

Dijete 3.: „ I onda su otišle u šumu...“

Prilikom prepričavanja bajke djeca su si međusobno pomagala, nadopunjujući se te ispravljajući jedno drugo. Od bajkovitih pomagača najviše se, kao najinteresantniji, koristio - mirisni štapić. Djeca željela mirisati ga i držati u rukama, promatrajući kako izgara. Nekima je ugodno mirisao, drugima nije. U dijelu priče u kojem lik lisice Smeđodlake (koja čarolijom postaje Mirisavka) dobiva mirisni rep, djeca ispravno prepoznaju trenutak te pozivaju da se upali pomagač - mirisni štapić. (Odgojiteljica naknadno saznaje da je riječ o mirisnom pomagaču s kojim se djeca prvi put u vrtiću susreću, što objašnjava dodatnu usredotočenost na ovo sredstvo.) Djecu se posebno dojmio i „rep“ Zlatorepe, kojim su s veseljem zamahivali, ponavljajući točno izvedene odgojiteljičine pokrete tijekom prvog pripovijedanja. Vrećicu, kao slušni bajkoviti pomagač, za simulaciju šuštanja nisu upotrebljavali, šuštanje su radije oponašali - glasom.

6.4. Aktivnosti po centrima

Nakon prepričavanja bajke djeci je pokazano kako izraditi origami lisice za što je većina grupe bila zainteresirana. Svako dijete uspjelo je napraviti barem jednu origami lisicu, samo ili uz pomoć. Jedan dječak samostalno uspijeva napraviti lisicu nakon čega pomaže drugoj djeci u aktivnosti.

Slika 2.: Izrada i bojanje origami lisica u kutiću građenja, izvor: osobni arhiv

Slika 3.: Origami lisica jedne djevojčice, izvor: osobni arhiv

Slijedi prikaz radova napravljen u likovnom centru u kojem su djeca mogla nacrtati njima najdojmljiviji dio bajke.

Slika 4.: Bajkoviti pomagači „na djelu“, izvor: osobni arhiv

Ovaj crtež nacrtala je djevojčica stara 6 godina i 5 mjeseci. Na crtežu se najbolje uočavaju upotrijebljeni bajkoviti pomagači. Prevladavaju dvije glavne boje - smeđa i zelena, koje prikazuje šumu, odnosno drveće i travu. Prikazuju se sve tri lisice, svaka u boji koja odgovara likovima lisica. Lišće djevojčica crta u istim bojama: smeđoj, crvenoj.

Jedan od vizualnih pomagača bio je i zlatni rep, napravljen od ukrasne zlatne špage. Na crtežu je vidljivo da jedna od lisica ima i zlatan rep.

Dijete također prikazuje i utjecaj mirisa kao bajkovitog pomagača crtajući mirisni rep produljenom valovitom linijom, nalik dimu mirisnoga štapića.

Glavna tri lika (tri lisice) djeca su mogla vidjeti na maloj sceni, dok ostali likovi nisu bili vidljivi. Jedan od likova šumskog cara dočaran je upotrebom mimike, gesti i izmjenama glasa... Dijete je vizualiziralo šumskog cara na crtežu točno po opisu iz priče:

„Zamršena mu je brada, puna bubica, mrava, trunčica, bila dulja od njega samog, a sijedu mu je kosu prekrivao šiljasti šeširić od kestenova lišća...“(Martić, prema Zalar, 2010, str. 114).

Dijete je prema opisu nacrtalo lik, naznačujući šiljasti šeširić, bradu koja je duža od samog čovječuljka.

Treba istaknuti da u svojem radu djevojčica odvaja dobre i loše likove, tako jednu od lisica (Sivodlaku) koja prezentira dobre osobine fizički u crtežu odvaja od drugih lisica. Takvo razdvajanje likova vidimo na još nekoliko radova.

Slika 5.: Dobri i loši likovi, izvor: osobni arhiv

Slika 6.: Prikaz sporednog lika gavrana na drvetu, izvor: osobni arhiv

Ovaj crtež crtala je djevojčica od šest godina i sedam mjeseci. Opet dominiraju dvije boje, smeđa i zelena te tri lisice u bojama i redoslijedu kako su prikazane uporabom bajkovitih pomagača. Na crtežu vidimo uočen i sporedni lik gavrana na grani, koji se tijekom pripovijedanja bajke obraćao lisicama.

Slika 7.: "Rupica" na drvetu, izvor: osobni arhiv

Ovaj crtež nacrtao je dječak od šest godina i četiri mjeseca. Ponovo se vidi korištenje osnovnih boja koje su upotrebljavane kao bajkoviti pomagači. Dijete je prilikom predaje crteža objasnilo kako „rupica“ na drvetu označava svaku „malu rupicu“ u koju se lisica može sakriti. Taj je element bajke u prvom pripovijedanju odgojiteljica naglasila korištenjem geste (palcem i kažiprstom oblikovala je krug, koji je simbolizirao rupu za skrivanje), koju je dijete zapamtilo te je na maštovit način prikazalo na crtežu.

7. ZAKLJUČAK

Po svršetku ovog teorijskog i praktičnog rada o ulozi bajkovitih pripovjedača u posve konkretnoj suvremenoj hrvatskoj bajci, može se zaključiti da su bajke prije svega - radost djeci. Najveću ulogu u doživljaju te dječje radosti imaju bajka i odgojitelj, koji je posebno odgovoran za njezin odabir, način prezentiranja i pripovijedanja.

Prigodom odabira ne treba sumnjati u sposobnost dječje percepcije, već se treba unaprijed dobro pripremiti i na pravi način ispriopovijedati bajku.

Premda bajka *Tri lisice i šumski car* nudi mogućnost uporabe više bajkovitih pomagača, odabir bajke, zbog složenosti radnje i brojnosti likova, bijaše dvojbena. Zato se trebalo dodatno potruditi u pripremi pripovijedanja, raditi na izražajnosti, gestikulaciji, mimici i izmjeni pripovjedačkih diskursa, kao i na bajkovitim pomagačima. Dvojba se, međutim, pokazala, neopravdanom. Percepcija, recepcija i pamćenje šestogodišnjih predškolaca, izuzetni su. Pažnja djece bila je jednaka na kraju, kao i na početku pripovijedanja. Dječji likovni radovi sugeriraju da djeca ne uočavaju samo glavnu radnju i likove, već i obrate, koliko i najsitnije detalje bajke, koje, k tome, stapaju s ponuđenim bajkovitim pomagačima u pripovjedačkoj scenografiji u jedinstven doživljaj. Ovo je osbitno uočljivo u nacrtanom lišću koje bijaše sastavnim dijelom „male scene“. Crtež bumbara, nacrtanoga zajedno s čarobnjakom – šumskim carem (bumbar se u vrlo kratkoj pripovjedačkoj sceni bajke pretvara u šumskoga cara) pokazuje jasnu mogućnost percipiranja metamorfoze lika. Crteži, nadalje, pokazuju kako djeca percipiraju i sporedne likove bajke (gavrana na grani prikazuju u jednostavnim obrisima). Percepcija dobra i zla na crtežima jasno je uočljiva prostornim odvajanjem dobrih i zlih likova.

Sugestivnost vizualnih bajkovitih pomagača dominantno je prepoznata. Sve uporabljene boje uočavaju se i na crtežima: zelena, smeđa (boje šumske scene) narančasta, siva i zlatna (boje origami lisica *Riđodlake*, *Smeđodlake*, *Sivodlake*).

Slušni bajkoviti pomagači najviše su pomogli prilikom prepričavanja bajke. Djeca šuštanje lišća, koje je u pripovijedanju oponašano najlonskom vrećicom, izvode radije koristeći vlastiti glas, ali naglašavajući u odgovarajućem trenutku priče prepoznatu onomatopeju. Izmjene glasa različitih likova zajedno s gestom, djeca su oponašala istovjetno kako su izvođene i tijekom pripovijedanja priče.

Djecu se najviše dojmio mirisni bajkoviti pomagač. Uz mahovinu, suho lišće koje ih je uz prigodne boje podsjetilo na šumu i prirodu, najzanimljiviji im je bio mirisni štapić. Intenzivnost mirisa navela ih je na samostalno zaključivanje da je riječ o mirisnome repu jedne od lisica, što su neki i prikazali na crtežu.

Zaključno, bajkoviti pomagači iznimno su korisni u pripovijedanju bajki. Djetetu pomažu pamtiti dijelove i redoslijed priče. Pomažu im i u stvaranju maštovitih slika i održavaju njihovu usredotočenost do samoga kraja priče. Iz navedenog može se zaključiti da je u procesu pripovijedanja funkcija odgojitelja - pripovjedača ta da uz što primjeren izbor bajkovitih pomagača potakne i moderira kreativni, maštoviti, kognitivni pa i katarzični proces što cjelovitijega dječjeg doživljava bajke.

LITERATURA

- Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Rijeka: Poduzetništvo Jakić, Cres.
- Biti, V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Crnković, M. (1990). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početka do 1995. godine*. Zagreb: Znanje.
- Kearney, R. (2009). *O pričama*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Perrow, S. (2013). *Iscjeljujuće priče II*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o.
- Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke: Teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Matica hrvatska.
- Velički, V. (2013). *Pričanje priča - stvaranje priča: povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa.
- Visinko, K. (2005). *Dječja priča: povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zalar, D. (2010). *Stala vila da napoji zmaja: Izbor suvremene hrvatske bajke: Anđelka Martić: Tri lisice i šumski car*. Zagreb: Knjiga u centru.

Priručnici

- Jojić, Lj., Nakić, A., Vajs Vinja, N. i Zečević, V. (2015). *Veliki riječnih hrvatskog standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Solar, M. (2007). *Književni Leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.

Mrežne stranice:

- Radenović, I. (2014). *Dječja biblioterapija*, diplomski rad http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4791/1/Ivana%20Radenovi%C4%87_Diplomski%20rad.pdf, pristupljeno 11. listopada 2016.
- http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=148279, pristupljeno 11. listopada 2016.

POPIS PRILOGA

Slika 1.: Izgled stola prije dekoriranja.....	26
Slika 2.: Izrada i bojanje origami lisica u kutiću građenja.....	33
Slika 3.: Origami lisica jedne djevojčice	33
Slika 4.: Bajkoviti pomagači „na djelu“.....	34
Slika 5.: Dobri i loši likovi.....	35
Slika 6.: Prikaz sporednog lika gavrana na drvetu.....	35
Slika 7.: "Rupica" na drvetu.....	36

Kratka biografska bilješka

Petra Kovačević, rođena 24. 11. 1992. godine u Zagrebu. U razdoblju od 2004. do 2008. godine pohađala XI. gimnaziju u Zagrebu. Nakon toga u razdoblju od 2013. do 2016. godine Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Petrinji, smjer – Rani i predškolski odgoj.